

Història de la Conca de Barberà
HISTÒRIA DE LA CONCA DE BARBERÀ

LES ARRELS DEL PASSAT

Les arrels del passat
COORDINADOR
ANTONI CARRERAS CASANOVAS

implantació humana en aquest territori durant el paleolític inferior.

Si bé a la Conca encara no disposem de cap troballa comparable, hi ha dades que suggereixen que aquestes es poden produir en un futur no gaire llunyà. Entre aquestes, destacarem les restes aparegudes a la cova de la Font Major, a l'Espluga de Francolí, i les informacions aportades per les prospeccions efectuades a la Conca als darrers anys.

A banda d'aquestes evidències, de les quals en parlarem tot seguit, poc més podem afegir. Entre els materials de superfície podem citar la troballa d'un bifaç i d'una rascadora a la Solana, les dues localitzacions situades al terme de l'Espluga de Francolí.³⁶ Cal dir, però, que

.....
Bifaç de la Solana atribuïda al paleolític inferior. Museu Comarcal de la Conca de Barberà. (Fotografia d'A. Carreras)

l'atribució de restes aïllades al paleolític inferior o mitjà és sempre problemàtica i, de fet, no es pot descartar que aquestes peces pertanyin en realitat a qualsevol altra època de la prehistòria.³⁷

LA COVA DE LA FONT MAJOR (L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ)

Margarida Genera i Monells

L'entrada actual de la cova de la Font Major es troba al nord de la vila, al costat de la carretera d'accés a la general, a uns 50 m del naixement del riu Francolí i de la Font Major, que ha donat el nom a la cavitat. Per tant la ubicació és en un punt estratègic en una via natural de comunicació entre el litoral i les terres de l'interior, a tan sols 45 km de la ciutat de Tarragona, on desemboca aquest curs fluvial.

Així mateix, aquest paratge devia presentar unes condicions excepcionals com a lloc d'ocupació humana des dels inicis del Pleistocè. La cova presenta grans espais amb sectors ben il·luminats, prop de l'aigua i terres fèrtils, l'existència de recursos minerals i metal·lúrgics als voltants, etc. Tot això justifica el fet que en el seu interior s'hi trobin documentats nombrosos vestigis relacionats amb la instal·lació de diferents grups humans al llarg de tota la prehistòria, l'època romana, i fins i tot a l'època medieval.

La seva investigació ens ha permès fer la reconstrucció d'una llarga seqüència ocupacional amb una gran diversitat de funcions que devien haver anat molt més enllà d'un simple refugi o hàbitat estacional de caçadors recol·lectors, a un espai funerari amb diversos enterraments, santuaris o petites àrees sacres amb dipòsits

maïllades al paleolític
mpre problemàtica i,
scartar que aquestes
realitat a qualsevol
història.³⁷

T MAJOR (L'ESPLUGA

de la cova de la Font
rd de la vila, al costat
és a la general, a uns
del riu Francolí i de
ha donat el nom a la
bicació és en un punt
natural de comunica-
les terres de l'interior,
a ciutat de Tarragona,
st curs fluvial.

quest paratge devia
ndicions excepcionals
ció humana des dels
è. La cova presenta
ectors ben il·luminats,
rres fèrtils, l'existèn-
erals i metal·lúrgics als
xò justifica el fet que
ni trobin documentats
s relacionats amb la
ents grups humans al
història, l'època roma-
oca medieval.
ació ens ha permès fer
una llarga seqüència
una gran diversitat de
n haver anat molt més
efugi o hàbitat estacio-
collectors, a un espai
sos enterraments, san-
es sacres amb dipòsits

d'ofrenes, tal com es pot visualitzar actualment a través del recorregut previst per als visitants que accedeixen a la cova.

Totes aquestes restes foren estudiades majoritàriament per S. Vilaseca a partir de l'any 1956, data en què es van produir les primeres troballes. Els primers indicis d'ocupació en època quaternària foren localitzats l'any 1993, arran de la realització dels treballs d'adequació de la cavitat, més en concret l'arranjament d'un petit estanyol artificial que recull l'aigua d'una ressurgència que hi ha a pocs metres de l'entrada. És a dir, en un dels sectors que devia haver estat més freqüentat per l'home prehistòric. Just al costat de la paret est va aparèixer un conjunt de restes faunístiques associades a un còdol de quars amb aparença d'haver estat treballat pels humans o, si

més no, que podria haver estat el resultat d'una aportació antròpica, en tractar-se d'un element forà a la cavitat.

Té unes dimensions de l: 80 mm, a: 66 mm, g: 51 mm, i presenta dues possibles extraccions a l'extrem distal que haurien pogut resultar intencionades per a l'obtenció d'un tallant, fruit d'una tecnologia lítica. No obstant això, no té una configuració on quedin clarament paleses les estratègies d'una acció ben definida en la cadena operativa d'obtenció d'una eina pròpiament dita.

Aquesta peça és semblant a altres localitzades l'any 1974 en un perfil estratigràfic d'Empuriabrava per l'investigador Claude Thibault, de l'Institut de Quaternari de la universitat de Bordeaux I. Ara per ara no podem comprovar-ho científicament.

Rascadora de la Solana (l'Espluga de Francolí) del paleolític mitjà. Museu Comarcal de la Conca de Barberà. (Fotografia d'A. Carreras)

Conjunt faunístic i còdol trobats a la cova de la Font Major. D'esquerra a dreta i de dalt a baix, còdol de quars associat a les restes faunístiques amb aparença d'haver estat treballat per l'ésser humà, dent de rinoceront, una altra dent de rinoceront, dent de cavall, dent de hiena i fragments de banyes de cérvols. Conjunt faunístic propi del plistocè mitjà o començament del superior. (Fotografia d'A. Carreras)

de quars associat a les
ltra dent de rinoceront, dent
començament del superior.

Conjunt faunístic representat en un paleoambient hipotètic dels entorns de la cova de la Font Major abans de la darrera glaciació. (Dibuix de F. Riart)

Aquest conjunt va aparèixer en l'estrat superior d'un nivell de graves en contacte amb un paquet d'argiles en una zona d'1 m² aproximadament.

Entre les restes paleontològiques s'ha pogut identificar la presència de diferents espècies:

- Entre els rinoceronts es van recuperar un total de 3 peces dentàries que possiblement pertanyien a tres individus adults. Per les seves característiques es poden situar dins de la variabilitat de *Dicerorhinus kirchbergensis* (D. Mercki).
- De cavall, es va identificar un sol exemplar. Posteriorment van aparèi-

xer altres peces dentàries que constaten l'existència de més individus corresponents a la subespècie *Equus caballus*.

- De hiena, hi havia un total de dues peces dentàries. Pel diferent grau de desgast poden correspondre a dos individus diferents de *Crocota spelaea*.
- De cèrvids, almenys dos individus. Es tracta d'un conjunt de peces dentàries algunes atribuïbles a *Cervus elaphus* i també algunes restes de l'os maxil·lar i part d'una banya, pertanyents a un individu jove i a un altre d'adult.

S'ha pogut determinar que el conjunt correspon a una associació faunística prò-

pia del Plistocè mitjà o dels començaments del superior d'Europa occidental.

Concretament, a Catalunya, s'han identificat altres conjunts comparables, en diferents jaciments entre els quals esmentem les coves del Toll i de les Toixoneres a Moià, els de Pedra Dreta, Sant Julià de Ramis, coves dels Ermitons a Sales de Llierca, Mollet, i, també el de la cova del Gegant de Sitges, al Garraf, sempre en un context atribuït als primers estadis de la glaciació Würm, sovint relacionats amb indústries musterianes.

Arran d'aquests fets, es va plantejar un projecte de recerca, *La bioestratigrafia del Plistocè al sud de Catalunya*, a través del qual, en la seva fase inicial ens proposàvem assolir una sèrie d'objectius, entre els quals figurava la recollida de més dades de tipus cronoestratigràfic per fonamentar els treballs de museïtzació de la cavitat.

Punta de tipologia musteriana (paleolític mitjà) apareguda a la serra del Tallat. (Fotografia d'A. Carreras)

En aquest projecte hi van col·laborar els investigadors Ramon Julià, de l'Institut d'Investigacions Geològiques; Jaume Almera, del CSIC; els geòlegs Jordi Agustí, Àngel Galobart, Manuel Llenas i Sílvia Albadalejo.

Al llarg d'aquests treballs es van localitzar diferents punts on es conservaven petits testimonis amb nivells arqueològics on aparegueren restes d'indústries lítiques (ascles retocades) associades a microfauna (*Lagomorpha*, ben representats per dues mandíbules, que probablement pertanyen a l'espècie *Oryctolagus cuniculus*, i altres restes de *Chiroptera* (indet.), i peixos.

Els resultats científics d'aquestes recerques romanen ara per ara inèdits, fet que ens obliga a continuar investigant en aquesta temàtica per tal de poder-nos aproximar amb més precisió a les formes de vida dels ocupants de la Font Major en les fases més antigues.

Eina de tipologia musteriana (paleolític mitjà) de la cova de la Vila de l'Espluga de Francolí. (Fotografia d'A. Carreras)

van col·laborar
Julià, de l'Ins-

Geològiques;
IC; els geòlegs
lobart, Manuel
o.

alls es van loca-
es conservaven
ivells arqueolò-
tes d'indústries
s) associades a
, ben represen-
s, que probable-
ècie *Oryctolagus*
e *Chiroptera* (in-

s d'aquestes re-
r ara inèdits, fet
uar investigant
tal de poder-nos
cisió a les formes
e la Font Major
s.

ic mitjà) de la cova de la
afia d'A. Carreras)

LES TROBALLES DE LA COVA DE LA FONT MAJOR

Manuel Vaquero Rodríguez

A banda de les evidències que s'acaben d'assenyalar i que corresponen a un moment molt antic, a la cova de la Font Major també es tenen notícies de troballes que poden correspondre al paleolític mitjà. A la cova de la Vila es va constatar la presència d'uns nivells sedimentaris d'origen fluvial que contenien alguns artefactes de sílex, restes de fauna i carbons.³⁸

Les característiques d'algun dels artefactes trobats (concretament una punta, possiblement obtinguda mitjançant el mètode Levallois) suggerien una atribució al paleolític mitjà. A més a més, l'any 1998 es va fer una cata al vestíbul de la cova en la qual es va localitzar una altra peça de sílex, també amb unes característiques típiques del paleolític mitjà.

LES FORMACIONS QUATERNÀRIES I ELS JACIMENTS A L'AIRE LLIURE

Manuel Vaquero Rodríguez

Tradicionalment, l'arqueologia del paleolític a Catalunya ha prestat poca atenció als jaciments a l'aire lliure. Aquestes localitzacions són fonamentals per conèixer el poblament prehistòric, especialment en zones on les formacions càrstiques són poc freqüents. A més a més, el tipus d'associacions que trobem en aquests jaciments acostuma a ser di-

ferent al que es documenta a les localitzacions en cova i abric, la qual cosa ens aporta una perspectiva diferent sobre les estratègies d'ocupació dels grups prehistòrics.

La importància dels jaciments a l'aire lliure és encara més gran a mesura que ens allunyem cronològicament, especialment en el cas de les evidències més antigues, les del paleolític inferior, que sovint apareixen associades a seqüències de terrasses fluvials.

Per avançar en el coneixement d'aquest tipus de registre és bàsica la informació sobre l'evolució de les formacions quaternàries, entre les quals destaquen les terrasses formades per l'acció dels rius, que responen a les dinàmiques d'acumulació i incisió que van caracteritzar els cursos fluvials al llarg de Quaternari.

Durant les èpoques d'acumulació, els materials arrossegats pels rius (còdols, sorres, llims) formaven dipòsits que a vegades assolien potències de molts metres. Per motius diversos (variacions en el nivell del mar, canvis climàtics, moviments tectònics...), la força erosiva dels rius s'incrementava i a les fases d'acumulació succeïen fases d'incisió durant les quals els rius s'encaixaven en els dipòsits acumulats prèviament, que quedaven penjats a una cota superior, i donava lloc a l'aparició d'una terrassa.

La reiteració d'aquest cicle al llarg de molt de temps es va traduir en l'aparició de seqüències de terrasses esglaiades en els vessants de les valls. Les terrasses situades a més alçada respecte al llit del riu són les més antigues, i a

A la pàgina següent, reconstrucció hipotètica d'un moment d'ocupació de la cova de la Vila de l'Espluga de Francolí per un grup de neanderthals durant el paleolític mitjà. (Dibuix de F. Riart)

